

KAZIMIERZ HEYMANOWSKI

W 175-lecie zaczątków Szkoły Specjalnej Leśnictwa w Warszawie*

On the Occasion of 175th Anniversary of the Beginning of Special
School of Forestry in Warsaw*

Wprowadzenie

Każdy ukształcony człowiek, obok ogólnych historycznych wiadomości, posiadać powinien szczególnie historią przedmiotu swego powołania. Stosuje się to i do gospodarza leśnego. Słowa te zamieszczono w opracowaniu pt. "Nauka leśna administracyjna. Kształcenie gospodarzów leśnych", wydrukowanym w "Sylwaniu" w 1828 r. (22).

Byłoby truizmem przekonywanie jak istotną rolę w rozwoju intelektu odgrywa znajomość "ogólnych historycznych wiadomości". Nie da się także podważyć użyteczność znajomości historii poszczególnych dyscyplin naukowych, w tym – i tych gałęzi wiedzy, które dotyczą działalności gospodarczej, a więc i leśnictwa.

Poznanie przeszłości nie tylko poszerza horyzonty myślowe, ale też nierzadko inspiruje do działań twórczych, bywa też pomocne w unikaniu powtarzania popełnionych błędów. Zgodzić się trzeba również, że terażniejszość i przyszłość są nierozdzielnie związane z przeszłością, a więc na nic zdadzą się myśli o nowych konstrukcjach bez znajomości ich fundamentów. Nierzadko wreszcie, poznanie przeszłości może w skutkach swych nabierać aspektu psychologicznego; na przykład: człowiek poznawszy swą zaszczytną genealogię, zazwyczaj doznaje z tego powodu satysfakcji – podobnie środowisko skupiające ludzi o wspólnych zainteresowaniach, przez zaznajomienie się z chlubnymi kartami jego historii, może się poczuć jakby dowartościowane i umocnione w łączących je więzach. Potwierdzeniem tej prawdy w stosunku do naszej – leśników społeczności, być może okaże się w jakimś stopniu ten artykuł, zaznajamiający z jednym spośród szczególnie cennych osiągnięć polskiego leśnictwa. Został on napisany na podstawie źródeł wyłącznie "z pierwszej ręki", nie nawiązuje więc do żadnych opracowań, w których

* Artykuł napisany w 1991 r.

* The paper has been written in the 1991.

dotychczas podjęto temat Szkoły Szczególnej Leśnictwa w Warszawie. Zresztą liczba tych, które byłyby całkowicie jej poświęcone jest nieznaczną, bodaj ukazały się cztery, z których dwa, ściśle biorąc, stanowią jedynie doniesienia. Natomiast o wiele liczniejsze są publikacje zaznamiające z tą szkołą w różnym ujęciu, w ramach szerszej problematyki. Najobszerniej historię i znaczenie Szkoły przedstawił S. Sokołowski (1905)¹, w węższym zakresie, w dodatku popularnie – M. Strzemski (1947)². Cenny przyczynek ponad osiemdziesiąt lat temu przekazała redakcja "Sylwana" (1907)³, a przed niespełną trzydziestu laty R. Zaręba (1964)⁴. Pośród tej drugiej grupy autorów, zaczynając od najdawniejszych, należałoby wymienić choćby następujących: A. Auleitner (1877)⁵, F. Erlicki (1877)⁶, J. Miklaszewski (1907)⁷, S. Surzycki (1928)⁸, W. Ziembicki (1937)⁹, L. Bachmiński (1938)¹⁰, A. Żabko-Potopowicz (1958, 1960, 1968, 1969)¹¹⁻¹⁴, E. Więcko (1960, 1979)¹⁵⁻¹⁶, Z. Kosiek (1961)¹⁷, T. Wieczorek (1961)¹⁸, T. Marszałek (1965)¹⁹, E. Kołowski (1967)²⁰, W. Kryczyński (1968)²¹, S. Barański (1969)²², B. Szymański (1971, 1974)^{23,24}, J. Broda (1974, 1988)^{25,26}, R. Wroczyński (1980)²⁷.

Z góry ograniczone ramy artykułu nie tylko wykluczają choćby pobieżne zaznajomienie z wyszczególnionymi w przypisach publikacjami wymienionych autorów, ale nawet uniemożliwiają wykazanie rozbieżności między niektórymi, zamieszczonymi w nich danymi, a odpowiednimi wiadomościami zawartymi w tym artykule.

Z myślą o pobudzeniu wyobraźni Czytelnika, by zaznajamiając się z treścią artykułu kojarzył przekazane w nim wiadomości z odległym już dla nas okresem, którego dotyczą, w cytatach związanych ze Szkołą zachowano ich oryginalną pisownię.

Sytuacja w leśnictwie polskim

Był rok 1816. Zaledwie przed niewielu miesiącami, mocą końcowego aktu Kongresu Wiedeńskiego (9 VI 1815 r.) zostało utworzone Królestwo Polskie, na czele z królem – cesarzem Rosji. Organizacja państwa przebiegała sprawnie i pomyślnie dla jego obywateli. Zapewne działało się to za przyczyną uzyskania przez nich liberalnej konstytucji (27 XI 1815 r.); nie jednemu bowiem z założycieli tego nie w pełni suwerennego państwa przyświecała nadzieja odzyskania z czasem pełnej niepodległości, choćby na tym skrawku z ziem utraconych w czasie rozbiorów.

W tworzonej administracji państwowej leśnictwo zostało usytuowane możliwie najwłaściwiej, z równoczesnym nadaniem mu wysokiej rangi, niewątpliwie dzięki Ludwikowi hr. Platerowi, znakomitemu leśnikowi, członkowi Tymczasowej Rady Stanu (1), współautorowi projektu organizacji władz Królestwa (16). Mianowicie, w dniu 31 VIII 1815 r. "Rząd Tymczasowy Królestwa, w imieniu Aleksandra I, cesarza Rosji i króla Polskiego" zatwierdził tymczasowy statut Ministerstwa (wkrótce – Komisji) Przychodów i Skarbu. Ministrowi zostało podporządkowanych bezpośrednio trzech radców stanu, z których jednym, będącym pierwszym jego zastępcą, został L. Plater. Przydzielono mu Wydział Dochodów Stałych (obecnie byłby to departament), a w nim Dyрекcję Jeneralną Dóbr i Lasów Narodowych (1). Zachowano więc na razie taką nazwę naczelnej dla leśnictwa jednostki organizacyjnej jaką była w okresie Księstwa Warszawskiego. Z kolei, tworząc z dniem 1 VI 1817 r., również w ramach wymienionego resortu, Dyрекcję Jeneralną Lasów Rządowych, postawiono na jej czele L. Platera, jako Dyrektora Jeneralnego

Lasów Rządowych, powołanego przed rokiem na stanowisko Dyrektora Jeneralnego Lasów Narodowych (2). Jednak już w dniu 1 VII 1818 r. zlikwidowano tę dyrekcję, przekazując zakres jej działań Wydziałowi Lasów, przy jednoczesnym zachowaniu stanowiska Dyrektora Jeneralnego Lasów Rządowych, którym w dalszym ciągu był L. Plater. Zastępował go Nadleśny Naczelny. W terenie podlegali mu nadleśni jeneralnii, kierujący sekcjami leśnymi w każdej z ośmiu komisji wojewódzkich, znajdujących się przy wszystkich województwach. Nadleśny miał do pomocy asesora nadleśnego, w niektórych województwach dwu, oraz sekretarza. Nadleśnym jeneralnym podlegali nadleśniczowie, rzadziej, zajmujący ich miejsce – nadleśni "sprawujący urząd leśny", tzn. kierujący leśnictwami. W szczególnych wypadkach stanowiska te zajmowali nadleśni honorowi jeneralnii (21). Leśnictwa były podzielone na straże, składające się z obrębów. Straże znajdowały się pod pieczęcią podleśnych, a obręby – strażników i strzelców.

Lasy zwane duchownymi (suprymowane i pojezuickie) znajdowały się pod zwierzchnictwem Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, zaś gminne (do 1825 r. – także górnicze, włączone po tej dacie do lasów rządowych) – Komisji Spraw Wewnętrznych i Policji. Sposób gospodarowania w lasach prywatnych pozostawiony był ich właścicielom, niemniej zamierzano objąć je nadzorem ze strony państwa. Zresztą, z uznaniem można by wspomnieć, że decyzję w sprawie ustalenia zasad gospodarki w lasach wszystkich kategorii własności, i to mających być usankcjonowanymi uchwałą Sejmu I Rzeczypospolitej, podjęła pod przewodnictwem króla Rada Nieustająca (spełniająca wówczas funkcje rządu) w 1778 r. (14).

W tym czasie w lasach rządowych, a nawet w niektórych lasach należących do Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz do Komisji Spraw Wewnętrznych i Policji użytkowanie zasobów drzewnych zaczęto podporządkowywać, wprowadzić jeszcze prymitywnym, lecz już określonym regułem. Najpierw były one ujęte w "postanowieniu" Namiestnika Królewskiego z 28 V 1816 r. o rocznych porębach (1), a następnie – Instrukcją tymczasowego urzędu lasów rządowych, z 6 III 1820 r. (19).

Choć datą wyjściową dla tego opracowania jest rok 1816, to jednak dostatecznie orientujące dane do tej części artykułu posiadamy dopiero z 1826 r. (21). Otóż, z łącznej, w tym czasie, powierzchni lasów kraju – 3586,4 tys. ha, jej 72% stanowiło własność prywatną; państwową, zwaną wtedy rządową – 25%; duchowną – 2%; gminną – 1%. Obszar lasów rządowych – 906,4 tys. ha uznany był za bezsporny, natomiast ze strony ich administracji wniesiono roszczenia w stosunku do 50,7 tys. ha lasów znajdujących się wtedy w obrębie własności prywatnej. Lesistość kraju wynosiła 29%. Na jednego mieszkańca przypadało 0,95 ha lasu. Drzewostany iglaste zajmowały około 89% łącznej powierzchni drzewostanów. Powierzchnię drzewostanów z przewagą modrzewi szacowano na 2,5 tys. ha, zaś z przewagą buków – na 14,3 tys. ha²⁸. Głuszce, zaliczane do zwierzyny "spokojnej", miały swe ostoje "we wszystkich prawie ciągłych lasach", a bobry – w województwie augustowskim i podlaskim, zaś niedźwiedzie, stanowiące "zwierzynę drapieżną" – w pierwszym z wymienionych. Rysie i żbiki, też "drapieżne", przebywały "we wszystkich prawie wielkich lasach". Wilki były bardzo pospolite, natomiast o stanie pogłowia zwierzyny płowej informowano, że był wówczas "bardzo słaby i w wielu lasach

żadnego nie ma". Szacowano, że tylko z około 20% ogólnego obszaru lasów był dobry zbytek drewna, z 60% – częściowy, a z pozostałych 20% w ogóle go nie było. Przeciętny, czysty dochód z 1 morga (0,56 ha) lasów rządowych wynosił 25 i 1/3 gr (1 złp = 30 gr). Koszty utrzymania administracji rządowej stanowiły około 36% dochodu brutto (21). Uposażenie pieniężne nadleśniczego, ustalone w stosunku rocznym, a płatne w ratach miesięcznych, wynosiło przeważnie 2000 złp.²⁹ Do niego doliczony był deputat rolny (28 ha – średniej jakości gleby) i drzewny (21).

W tym czasie na szczeblu centralnym leśnictwa było zatrudnionych 29 osób, w komisjach wojewódzkich – 8 nadleśnych jeneralnych, 7 asesorów nadleśnych (zapewne było parę stanowisk nie obsadzonych) i 8 sekretarzy, zaś w terenie – 71 "sprawujących urząd leśny" i 71 podległych im sekretarzy. Liczba podleśnych wynosiła 269; łącznie zatem w lasach rządowych było 463 pracowników, którzy powinni posiadać, wprawdzie zróżnicowane, wykształcenie leśne. W wyliczeniu tym pominięto strażników (363) oraz strzelców (1406), gdyż przysposobienie ich do pracy miało odbywać się jedynie w drodze praktyki, zwanej "pospolitą" (21).

Mając na myśli istniejące wówczas zapotrzebowanie w kraju na leśników posiadających wykształcenie zawodowe, trzeba by również uwzględnić Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, zatrudniającą w tym czasie nadleśnego jeneralnego i 6 podległych mu nadleśniczych, oraz Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji, co do której nie mamy rozeznania. Pewna liczba leśników z wykształceniem zawodowym niewątpliwie była potrzebna w "Mazowieckim Urzędzie Łowów", w "Dozorze Węglarstwa", jak i w "Dozorze Magazynu Rządowego drzewa i innych płodów leśnych" (22). Ilu pracowników lasów prywatnych powinno ukończyć szkołę leśną i na ilu z nich było zapotrzebowanie, nie wiemy.

O sytuacji kadrowej w lasach rządowych donosił Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu L. Plater pismem z 20 VIII 1816 r.: *Główna przeszkoda do dobrego uregulowania Lasów jest niezdatność wielu Urzędników naszych i nieznaomość pierwszych nawet Nauk Leśnych. Trzeba nam koniecznie myśleć o sposobieniu nadal Urzędników Leśnych, inaczej wszystkie urzędy zostaną bezskutecznem.... Trzeba nam Ludzi Teoretycznie i Praktycznie kształconych.* (2).

W tym okresie kadrę kierowniczą w lasach rządowych stanowili w dużej części oficerowie zwalniani z armii polskiej, nierzadko rekomendowani jeszcze przez księcia Józefa Poniatowskiego. Niektórzy z nich byli nawet żołnierzami I Rzeczypospolitej³⁰. Można było też napotkać leśników sprowadzonych przez zaborcę w okresie istnienia Prus Południowych (pierwsze lata porozbiorowe), przeważnie dawnych oficerów pruskich. Niższe stanowiska w leśnictwie zajmowali częstokroć zdemobilizowani podoficerowie armii polskiej. Wszyscy oni z reguły byli tylko przyuczeni praktycznie. Nie mieliśmy przecież do tej pory na obszarze naszych ziem szkoły leśnej, kształcącej na jakimkolwiek poziomie. Jeśli z czasem pojawili się u nas leśnicy – obcokrajowcy, posiadający wykształcenie leśne, miało to miejsce sporadycznie, dopiero począwszy od 1818 r. i tylko za zezwoleniem najwyższych władz państwowych.

Działania w sprawie utworzenia Szkoły i ich rezultaty

Do 1816 r. ze szkół wyższych mieliśmy na obszarze Królestwa jedynie znajdujące się w Warszawie: Szkołę Prawa (1808 r.), Szkołę Lekarską (1809 r.) oraz Szkołę Nauk Administracyjnych (1811 r.), powstałą przy pierwszej z wymienionych. Istniało też Liceum Warszawskie (1804 r.), kształcające na poziomie ponad średnim. Jednocześnie odczuwalny był brak potrzebnej liczby szkół średnich (szkoły wojewódzkie) oraz zbliżonych do nich poziomem nauczania szkół wydziałowych, jak i szkół elementarnych (25). Mimo jednak niedostatku środków finansowych zdążano do utworzenia szkoły politechnicznej i rolniczej.

W przedstawionej ogólnej sytuacji w zakresie szkolnictwa, inicjatywa utworzenia szkoły leśnej musiała wyjść jedynie od kogoś kto nie tylko potrafił ją uzasadnić, ale i poza tym zajmował liczącą się pozycję w hierarchii władz państwowych. Zadaniu temu mógł podołać jedynie L. Plater, który oprócz wspomnianych już godności był także członkiem kierownictwa Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w skład którego wchodził również w tym okresie S. Staszic, ówczesnie jedna z najbardziej wpływowych postaci zarówno w środowisku rządowym jak i naukowym. Niepodobna pominąć, że L. Plater współdziałał wtedy z S. Staszicem w Towarzystwie Warszawskim Przyjaciół Nauk, który będąc jego prezesem, wybitnie przyczynił się do rozwoju znajdującego się w nim Wydziału Umiejętności, zajmującego się naukami matematyczno -przyrodniczymi (13). Tak więc, chyba tej okoliczności przypisać należy, że leśnictwo, do tego czasu niemal nie dostrzegane jako odrębny i ważny dział gospodarki narodowej, zostało wymienione w *gównych zasadach do planu edukacji i instrukcji w Królestwie Polskim*, ułożonych pod kierunkiem Stanisława Kostki hr Potockiego, ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *Chcąc, aby młodzież, która w wydziałach akademickich ukończyła nauki do najwyższej ich teorii, znalazła sposobność doskonalenia się praktycznie do potrzeb krajowych, stała się rzeczywiście użyteczną, mają być w dalszym rozkładzie tego planu ustanowione dla każdego akademickiego wydziału szkoły teoretyczno-praktyczne, jak oto: wydziału filozoficznego: szkoła politechniczna, szkoła kopalni i hutnictwa, szkoła weterynarii, szkoła topograficzna, szkoła inżynierska dróg i mostów, oprócz tego szkoła specjalna rolnicza, leśnictwa, tudzież kunsztów i rękodzieł* (15).

Decyzja w sprawie utworzenia szkoły wyższej należała do cesarza — króla, a taką miała być szkoła leśnictwa. W sprawie potrzeby utworzenia jej mieli wypowiedzieć się "prezdujący" ministrowie: Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, do której, jak już nadmieniono, należały sprawy leśnictwa, Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. W trzeciej z kolei z tych komisji radcą stanu był S. Staszic, decydujący m.in. w sprawach szkolnictwa technicznego.

Zapewne ustalenia między wymienionymi stronami były pozytywne, skoro Rada Administracyjna Królestwa, obradując w dniu 28 V 1816 r., po przeprowadzonej dyskusji podjęła "uchwałę" dotyczącą przedstawienia sprawy do decyzji cesarza-króla.

11 VII 1816 r. na "nadzwyczajnym posiedzeniu" wymienionej Rady m.in. poinformowano, że "Nayiaśniejszy Cesarz i Król uznał pożytek założenia szkoły leśney teoretyczno-praktyczney w Królestwie Polskiem". Dodano też, że "Wolą Naywyższą iest, ażeby

wyexaminowanem zostało, czyliżby nauki leśne choć w części nie mogły być dawane w Szkole Administracyjnej...." (1), w której wówczas prof. M. Szubert wykładał leśnictwo, w ujęciu encyklopedycznym. W tym czasie nie było jeszcze uniwersytetu w Warszawie.

20 VIII 1816 r. L. Plater, jako Dyrektor Jeneralny Lasów Rządowych, powołując się na wymienioną uchwałę, zwrócił się pismem do Komisji Rządowej Przychodów o wystąpienie do Namiestnika Królewskiego w sprawie utworzenia szkoły leśnictwa – szczególnej. Jednocześnie przedstawił projekt jej organizacji i zasady funkcjonowania (2).

17 X 1816 r. cesarz Rosji i król Polski wydał "wyrok" (postanowienie – KH) zezwalający na "utworzenie w Królestwie Polskim Szkoły szczególnej pod nazwiskiem Szkoły leśnej". Jednocześnie wyraził zgodę na uprzednio przedstawioną mu prośbę, żeby do szkoły tej zaangażowano "kilku cudzoziemców z zdatności znakomitych i dostatecznie ulegitymowanych, pod warunkiem pełnienia obowiązków administracyjnych i prócz tego dawania nauk leśnych, tak teoretycznych iako i praktycznych". Zamieszczono też kilka przepisów dotyczących utworzenia Szkoły. M.in. nadzór nad nią powierzono Dyrektorowi Jeneralnemu Lasów Rządowych. Zaznaczono też, że nikt kto po upływie dwu lat "od ustanowienia Szkoły leśnej" nie wykaże się świadectwem jej ukończenia, "nie będzie przypuszczony do Urzędu", począwszy od stanowiska podleśnego, kończąc na nadleśnym jeneralnym (12). "Wyrok" ten odczytano na posiedzeniu wymienionej już Rady w dniu 22 X 1816 r. (1).

Aktem wieńczącym sprawę utworzenia Szkoły było wydane przez Namiestnika Królewskiego 20 I 1818 r. "Postanowienie Urządzające szkołę szczególną leśnictwa" (26).

Można by jeszcze zastanawiać się dlaczego L. Plater zabiegał o utworzenie szkoły szczególnej. Otóż, znając z autopsji rozwiązania zagraniczne w zakresie szkolnictwa wyższego, poszedł za przykładem Francji, gdzie za czasów Napoleona w miejsce uniwersytetów tworzono szkoły szczególne – *des ecoles speciales* (18).

Organizacja Szkoły oraz zasady jej funkcjonowania

Wymienione już postanowienie Namiestnika Królewskiego z 20 I 1818 r. w rzeczywistości było statutem dla Szkoły, zresztą obszernym, bowiem składającym się z 6 rozdziałów. obejmujących łącznie 42 artykuły. W pierwszych czterech z tych rozdziałów m.in. ustalono nazwę Szkoły, jej kierownictwo, tryb powoływania personelu nauczającego, zasady przyjmowania uczniów (w tym czasie nie używano jeszcze określenia – student), obowiązujące przedmioty nauczania oraz organizację studiów. Nadając szkole nazwę "Szkoły szczególnej leśnictwa" potwierdzono jej status jako instytucji kształcącej na poziomie wyższym. Kierownictwo jej powierzono Radzie Szkoły, w skład której weszli: "nadleśny naczelny i nauczyciele... pod prezydencją i kierunkiem Dyrektora Jeneralnego lasów Rządowych". Nominacje nauczycieli, tytułowanych profesorami, z reguły podpisywał "rezydujący minister", na wniosek Prezesa Rady Szkoły. Profesorowie mieli uprawnienie do brania udziału, z głosem doradczym, w posiedzeniach Dyrekcji Jeneralnej Lasów Rządowych, jeśli byliby "wezvani" przez jej dyrektora. Tak więc mamy tu przykład prekursorstwa w stosunku do obecnie funkcjonującej Rady Techniczno-Naukowej przy Generalnym Dyrektorzem Lasów Państwowych.

Młodzież przyjmowana do Szkoły mogła zostać uczniami stałymi, albo słuchaczami. Przy przyjęciu na "ucznię stałego" wymagane było: "1. Dowód usamowolnienia lub zezwolenie rodziców lub opiekunów, 2. Dowód, że ma lat nie mniej iak 16, 3. Świadcstwo wiarygodne o dobrem i moralnem postępowaniu, 4. Dowód lekarza, że iest zdrowia trwałego, że ma wzrok i słuch mocny, i że może wytrzymać zimno i niepogodę, 5. Świadcstwo z ukończonych zupełnie szkół Woiewódzkich, albo z ukończoney Klasy IV tychże szkół Woiewódzkich, albo przynajmniey z ukończenia szkół wydziałowych". Decyzja o przyjęciu do Szkoły należała do Rady Szkoły, której kompetencje zostały przez nią określone, jako "Organizacya wewnętrzna rady szkoły leśney" w dniu 20 III 1818 r. (26). Kandydat przyjęty do Szkoły składał przyrzeczenie, "że chce się poświęcić powołaniu leśnemu, że stosować się będzie do przepisów szkoły leśney, tak wydanych, iak wydać się mogących, że zwierzchności szkolney będzie zawsze przyzwoicie uległym" (26) – analogia z obecnym ślubowaniem studenckim. Studia w zakresie teorii trwały dwa lata. Nader sprecyzowany został ich tryb oraz zasady przeprowadzania egzaminów po pierwszym i drugim roku nauki. Dowodem przejawu troski ze strony Rady Szkoły o poziom nauczania teoretycznego może być ujęte wspomnianym regulaminem postanowienie: "Uczniowie pierwszo i drugoletni obowiązani są przed examinem ustnym, wypracować w przytomności professorów rozprawy do których materye professorowie wskażą. Względem ocenienia tych rozpraw stanowi rada, po wysłuchaniu opinii profesora, do którego Wydziału materya przez ucznia wypracowana należy". Zalecono też uczniom korzystanie z leśnej literatury, zestawiając wybrane jej pozycje zarówno w języku polskim, niemieckim, jak i francuskim (18). Pomocne miały być wykłady języka niemieckiego, objęte programem studiów. Cykl nauki teoretycznej określony był mianem "Szkoły Teoretyczney", nazwanej też "Instytutem teoretycznym" (21). W tej części postanowienia Namiestnika Królewskiego zaznaczono, że "Celem examinów uczniów dwuletnich będzie ostateczne przeznaczenie onych do iednego z czterech oddziałów powołania leśnego, to iest: 1. albo do urzędów wyższych, iako to Rady lub Assessora leśnego, Nadleśnych Jeneralnych, Nauczycieli leśnictwa i Nadleśnych, 2. albo do urzędów administracyinych mieyscowych, iako to Nadleśniczych, leśniczych, podleśnych³¹, 3. albo do służby leśno-mierniczey, 4. albo do służby leśno-biórowey" (26).

Studia teoretyczne uzupełniane były nabyciem wiedzy praktycznej. Pobierający ten rodzaj nauki nazywani byli praktykantami. W pierwszych czterech latach istnienia Szkoły byli oni kierowani do "wybranego nadleśniczego Rządowego Leśnictwem iednem administrującego". Ta forma nauki nazywana była praktyką "nadzwyczajną".

W 1823 r. (zapewne w pierwszej połowie) utworzono w Leśnictwie Lubochnia, w woj. mazowieckim, "Szkołę Praktyki niższey" (20), zwaną też "Instytutem praktycznym" (21), a potocznie "Szkołą leśną praktyczną". Tu można by wtrącić, że w połowie 1826 r. została ona przeniesiona do Siekierna, siedziby Leśnictwa Bodzentyn, w woj. sandomierskim (9, 21).

Ci z praktyków, którzy po pierwszym roku nauki w wymienionej szkole otrzymywali na egzaminie wynik "dobrze" uzupełniali w niej swą wiedzą praktyczną jeszcze jednym rokiem nauki. Jeśli po tym, drugim roku zaliczyli go także z wynikiem "dobrze", wówczas byli zapisywani na listę kandydatów na podleśnych. Jeśli zaś ocena egzaminu była "bardzo dobrze", wprowadzano ich na listę kandydatów na leśniczych i nadleśniczych.

Tu można by zauważyć, że w wykazach służby terenowej interesującego nas okresu, stanowisko leśniczego nie występuje.

Ci z praktykantów, którzy już po jednorocznej nauce w "Szkole Praktyki niższej" uzyskali na egzaminie wynik "bardzo dobrze" i mieli ukończoną szkołę wojewódzką, przechodzili do "praktyki wyższej", którą odbywali "pod dozorem wybranego Nadleśnego Jeneralnego", a więc na szczeblu organu zarządzającego lasami rządowymi w województwie (II instancja) – "dla obeznania się ze wszystkimi działami wyższego Leśnego Rządu". Natomiast, w przypadku nie ukończenia szkoły wojewódzkiej, lecz zaliczenia jednorocznej nauki w "Szkole Praktyki niższej" także z wynikiem "bardzo dobrze", praktykant pozostawał w niej jeszcze rok, po którym zapisywany był na listę kandydatów na leśniczych i nadleśniczych.

Praktykanci, mający za sobą dwuletnią "praktykę wyższą", zaliczoną z wynikiem dobrym, zapisywani byli na listę kandydatów na nadleśniczych, ci zaś którzy zakończyli ją z wynikiem "bardzo dobrze", i prócz tego mieli zdane na Uniwersytecie egzaminy w zakresie "a. Nauk administracyjnych, b. Prawa krajowego, c. Matematyki stosowanej, d. Fizyki, e. Chemii, f. Historii naturalnej" (trzy przedmioty wymienione na końcu – "w całej ich rozciągłości"), wpisywani byli na listę kandydatów "na Nadleśnych Jeneralnych, na Assessorów, lub Radców Leśnych i Nauczycielów Leśnictwa...". Nadzór nad przebiegiem "praktyki wyższej" należał do obowiązków nadleśnego naczelnego, którym w tym czasie był Juliusz baron Brinke (spolszczył swe nazwisko).

Egzaminy w "Szkole Praktyki niższej" odbywały się w obecności Prezesa Szkoły (L. Platera) lub zastępującego go Nadleśnego Naczelnego.

Istniała też możliwość uzyskania kwalifikacji "mierniczego leśnego". W takim przypadku kończący "Szkołę Teoretyczną" zobowiązany był do odbycia dwuletniej praktyki u "Mierniczego Leśnego Rządowego". Po jej pomyślnym zakończeniu otrzymywał od niego świadectwo "o postępowaniu swoim i zdolności", na podstawie którego Rada Szkoły wydawała mu zaświadczenie, które, po zatwierdzeniu przez Dyрекcję Jeneralną Lasów Rządowych, kierowane było do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. Po zdaniu egzaminu przez zainteresowanego w tej komisji, otrzymywał od niej odpowiedni "patent".

Jeśliby kończący drugi rok nauki teoretycznej nie wykazał zainteresowania żadnym z dwu wymienionych kierunków nauk praktycznych, wówczas przechodził "do aplikacji Biórowej podług osobnego urzędzenia".

Kontynuując zaznajomienie ze statutem Szkoły należy zauważyć, że jego V i VI rozdział informował o istniejących perspektywach dla jej absolwentów, a więc dla osób mających zaliczoną zarówno naukę teoretyczną jak i praktyczną. W rozdziale V m.in., poinformowano, że absolwenci ci, zwani "kandydatami leśnymi", przed przystąpieniem ich do pracy w leśnictwie zobowiązani byli do zdania egzaminu określonego postanowieniem Namiestnika Królewskiego z 16 XI 1816 r. (11). Egzamin ten, który obecnie można by nazwać państwowym, w zależności od uprzedniego zakwalifikowania kandydata przez Szkołę do przewidzianego stanowiska pracy, odbywał się przed "Komisją Examinacyjną Woiewództwa Mazowieckiego" (stanowiska od podleśnego do nadleśnego) lub przed "Nay-

wyższą Kommissya Examinacyjną" (stanowiska – poczynając od asesora nadleśnego wzwyż).

W rozdziale VI zaznajomiono z możliwościami awansu służbowego po uzupełnieniu wiedzy. I tak, podleśny mógł, po dwu latach pracy w zawodzie, ubiegać się o stanowisko leśniczego lub nadleśniczego, jeśli uzyskał na zdanym w tym celu egzaminie w "Szkole Praktyki niższej" wynik "bardzo dobrze". Natomiast, w przypadku leśniczego lub nadleśniczego, pragnącego znaleźć się na liście kandydatów na nadleśnego, wymagano wykazania się czterema latami pracy w zawodzie oraz świadectwem złożenia egzaminów z matematyki, historii naturalnej, fizyki i chemii – w zakresie szkoły wojewódzkiej.

Przedstawione w wielkim skrócie "postanowienie" Namiestnika Królewskiego, w sprawie zorganizowania i otwarcia Szkoły zostało wydrukowane zarówno w państwowych wydawnictwach urzędowych, w specjalnie wydanej broszurze, jak i w warszawskiej prasie. Gazeta Warszawska oraz Gazeta Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego opublikowały je 10 lutego tegoż roku. Ponadto, zgodnie z zawartym w nim poleceniem, dokładnie miesiąc później ukazało się w nich zawiadomienie "Rady szkoły szczególnej Leśnictwa" o rozpoczęciu w dniu 31 tego miesiąca "pierwszego kursu Szkoły Leśney ... który uważa się za przygotowawczy...". Ponadto zaznaczono w tym ogłoszeniu, że ten kurs "dla niepodobieństwa wynalezienia na teraz przyzwoitego lokalu, z dozwolenia Kommissyi Rządowej Oświecenia Publicznego, tymczasowie w sali środkowej pałacu Kazimirzowskiego odbywać się będzie". Pałac ten stanowił siedzibę kończącego swą organizację Uniwersytetu Warszawskiego. Niewątpliwie umożliwienie Szkole Szczególnej Leśnictwa korzystania z sali Uniwersytetu wymagało uprzedniej na to zgody jego Rady (w tym czasie nie było jeszcze senatu akademickiego). Prezesem jej był S. Staszic, o którego powiązaniach z L. Platerem już nadmieniono. W wymienionym ogłoszeniu zamieszczono wiele informacji między którymi znalazło się zestawienie przedmiotów nauczania oraz ich wykładowcy.

Trzeba by jeszcze dodać, że inauguracja roku szkolnego nastąpiła pięć dni wcześniej, tzn. 26 marca 1818 r. – "w lokalu Uniwersytetu" (18).

Z nastaniem r. szk. 1818/19 wynajęto dla Szkoły pomieszczenie przy ul. Mazowieckiej nr 1346. Składało się na nie dwanaście izb. Dwie wykorzystano na sale wykładowe, dwie na posiedzenia Rady Szkoły, bibliotekę i "muzeum" (zbiornica pomocy dydaktycznych). Pozostałe izby przeznaczono na sekretariat, na zakwaterowanie uczniów oraz woźnego (18). Autorowi udało się ustalić, że posesja ta leżała u zbiegu ul. Mazowieckiej (obecnie – po stronie numerów parzystych) z ul. Świętokrzyską.³²

Z nastaniem r. szk. 1824/1825 nastąpiła reorganizacja Szkoły, na podstawie "rozporządzenia Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu z dnia 12 Maia 1824...", niewątpliwie na skutek uprzedniego działania w tym kierunku L. Platera, a formalnie Rady Szkoły. "Podzielona ona została na trzy klasy czyli oddziały naukowe, a to: izby w każdym z osobna Oddziale sposobić się mogli Uczniowie i Aplikanci do właściwych stopni Urzędów.... W szczególności sposobić się odtąd będą: a. W Oddziale I. do klasy pierwszej Urzędów to iest: na Podleśnych, Podłowczych, Pisarzów Magazynów drzewnych i Urzędów leśnych, oraz na Officyalistów leśno-biórowych. b. W Oddziale II. do klasy drugiej Urzędów, iako to: na Nadleśniczych, Łowczych, Inspektorów i Kontrole-

rów Magazynów drzewnych, Mierniczych leśnych, Adiunktów do urzędu Lasów, Sekretarzy przy Nadleśnych Jeneralnych i Urzędników leśno-biórowych przy Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu. c. W Oddziale III. do klasy trzeciej Urzędów, to iest: na Kommissarzów albo Taxatorów leśnych, Assessorów Nadleśnych, Professorów Szkoły Leśney, Naczelników Wydziału lub Sekcji leśney przy Komisji Rządowej, Nadleśnych Jeneralnych i Nadleśnego Naczelnego. Usposobienie przedwstępne do szkoły leśney potrzebne iest następujące: Do Oddziału I. Ukończenie szkoły wydziałowej lub przynajmniej czwartej klasy Szkoły Woiewódzkiej i nadto udowodnienie przed Radą szkolną, że kandydat w dostatecznym stopniu posiada znanie nauk na też klasy przepisanych. Do Oddziału II. Ukończenie zupełne Szkół Woiewódzkich i uzyskanie świadectwa Doyrzałości Akademickiej, oraz podobnie przed Radą Szkolną udowodnienie, co do stopnia posiadanych Nauk. Do Oddziału III. Uzyskanie Patentu Magistra Administracyi w Królewsko-Warszawskim Uniwersytecie i Świadectwa z posiadania w całej rozciągłości Nauk historyi naturalney i matematyki stosowaney".

Wprawdzie brak jest bezpośrednich danych ile lat po reorganizacji Szkoły trwała nauka w zakresie teoretycznym, można jednak przyjąć na podstawie zachowanych, pośrednich danych, że w oddziałach I i III była ona jednoroczną, zaś w Oddziale II – dwuletnią. Co do "szkoły praktycznej", to wiemy, że aplikanci (Oddział III) już po rocznej "praktyce niższej" przechodzili do dwuletniej "praktyki wyższej"; natomiast w stosunku do praktykantów, mających za sobą ukończoną teorię w oddziałach I i II, warunki kształcenia praktycznego pozostawały takie jakie były przed reorganizacją Szkoły (23).

Uzupełniając przytoczone już dane na temat "Szkoły Praktycznej niższej", trzeba by nadmienić, że od wiosny 1828 r. z wynajmowanych do tego czasu pomieszczeń przeniosła się ona do specjalnie wybudowanego dla niej budynku. Dowodem sprawności działań w tamtych czasach może być informacja, że budowę wspomnianego dwunastoizbowego budynku, zwanego "koszarami" (dla praktykantów i aplikantów) oraz osady służbowej dla nadleśniczego rozpoczęto w marcu 1827 r., zakończono zaś w lutym roku następnego (6, 9).

Choć koszty nauki i utrzymania uczniów pokrywali oni sami, to jednak niezamierzonym z nich przyznawano stypendia, wynoszące 300--400 zł (rocznie) oraz nieodpłatnie mieszkanie, opał i światło (10). Podkreśleniem rangi społecznej uczniów było przyznanie im przez cesarza-króla, w ramach uprawnień dla "Królewskiego Korpusu Leśnego", prawa noszenia w "dni galowe" munduru wraz ze szpadą, butów z ostrogami i "kapelusza stosowanego" (19).

Wraz z zakończeniem r.szk. 1830/31 Szkoła Szczególna Leśnictwa została zamknięta, co obwieszczono w "Sylwaniu": "Z początkiem roku etatowego 1832 tak Szkoła Leśna teoretyczna w Warszawie, iako i Szkoła praktyki niższej w Leśnictwie Bodzentyn z Decyzji Rządu Tymczasowego do dalszego postanowienia zamknięte zostały" (24). Najkrócej ujmując, przyczyną tego były represje wobec Polaków z powodu wybuchu w listopadzie 1830 r. Powstania oraz m.in. dwa fakty z nim związane: 1. 21 XII 1830 r. L. Plater postanowieniem J. Chłopickiego został sekretarzem stanu dyktatury i od tego czasu był jego przedstawicielem w Radzie Najwyższej, a następnie 31 I 1831 r. udał się do Paryża w misji dyplomatycznej z ramienia Rządu Tymczasowego (17). 2. W. Kozłow-

ski, profesor praktyki niższej, w okresie luty-październik 1831 r. brał udział w Powstaniu, za co 12 XI tegoż roku został karnie zwolniony z pracy (5–8).

Dokonanie obiektywnej oceny wielkiego osiągnięcia, którym niewątpliwie było przed 175 laty utworzenie Szkoły Szczególnej Leśnictwa w Warszawie, poza wiadomościami już przedstawionymi na ten temat, wymaga zaznajomienia się z dodatkowymi danymi. Istotne jest bowiem jakie obowiązywały w niej programy i plany nauczania i jakie kwalifikacje naukowe posiadali jej wykładowcy. Poza tym – jak była ona usytuowana w systemie naszego ówczesnego szkolnictwa i jaki był jej poziom dydaktyczno-naukowy w porównaniu z leśnymi wyższymi szkołami zagranicą. Wyjaśnienie tego znajdzie miejsce w następnym artykule.

Przypisy

- ¹ Sokołowski S.: Szkoła leśna w Warszawie w latach 1818 do 1832. Sylwan 1905 R. 23.
- ² Strzemski M.: Szczególna Szkoła Leśnictwa w Warszawie. Z okazji 130 lecia założenia pierwszej w Polsce uczelni leśnej (1816-1946). Las Polski 1947 R. 21 nr 11–12.
- ³ Przyczynek do historii szkoły leśnej w Warszawie r. 1818. Sylwan 1907 R. 25.
- ⁴ Zaręba R.: Świadectwo ukończenia Szkoły Szczególnej Leśnictwa z 1825 r. Michała Jarmolińskiego. Sylwan 1964 R. 108 nr 3.
- ⁵ Auleitner A.: Krótki zarys historii leśnictwa polskiego. Przegląd Leśniczy T. II 1877.
- ⁶ Erlicki F.: Rys historyczny instytutów rolniczo-leśnych w Królestwie Polskim. Warszawa 1877.
- ⁷ Miklaszewski J.: Ogólny rzut oka na rozwój leśnictwa w Królestwie Polskim. Referat na Pierwszym Zjeździe Leśników Polskich w Krakowie. Lwów 1907.
- ⁸ Surzycki S.: Rozwój wiedzy rolniczej w Polsce. Kraków 1928.
- ⁹ Ziembicki W.: Z ocalonej spuścizny. W. Kozłowski: "Pierwsze początki terminologii łowieckiej, Warszawa 1822". Lwów 1937.
- ¹⁰ Bachmiński L.: Organizacja polskiego szkolnictwa leśnego na ziemiach polskich w XIX wieku. Warszawa 1938/39.
- ¹¹ Żabko-Potopowicz A.: Szczególna Szkoła Leśnictwa (1818-1832) (w) Księga Pamiątkowa SGGW T. I, Warszawa 1958.
- ¹² Żabko-Potopowicz A.: Historia leśnictwa. Skrypt SGGW. Warszawa 1960.
- ¹³ Żabko-Potopowicz A.: Zarys rozwoju wiedzy leśnej do pierwszej wojny światowej. PAN Zakł. im. Ossolińskich. Wrocław 1968.
- ¹⁴ Żabko-Potopowicz A.: Szkolnictwo leśne w Królestwie Polskim w pierwszej połowie XIX wieku. Sylwan 1969 R. 113 nr 3.
- ¹⁵ Więcko E.: Lasy i przemysł leśny w Polsce. Warszawa: PWRiL 1960.
- ¹⁶ Więcko E.: Leśnictwo i przemysł drzewny w Polsce. Warszawa: PWRiL 1979.

- ¹⁷ Kosiek Z.: Nauczanie rolnictwa w Polsce na przełomie XVIII i XIX wieku. *Postępy Nauk Rolniczych* 1961 R. 13 nr 2.
- ¹⁸ Wieczorek T.: Z dziejów wyższego szkolnictwa rolniczego na ziemiach polskich do 1918 r. *Życie Szkoły Wyższej* 1961 R. 11 nr 11.
- ¹⁹ Marszałek T.: Piśmiennictwo, szkolnictwo i zrzeszenia leśne. (w) *Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce*. Warszawa: PWRiL 1965.
- ²⁰ Kołowski E.: Szkolnictwo z zakresu leśnictwa i drzewnictwa na ziemiach polskich do drugiej wojny światowej. *Sylwan* 1967 R. 111 nr 6–7.
- ²¹ Kryczyński W.: 150 lat studiów leśnych w Polsce. *Sylwan* 1968 R. 112 nr 6.
- ²² Barański S.: Wiktor Kozłowski (1791–1858). Jego życie i praca. *Sylwan* 1969 R. 113 nr 10.
- ²³ Szymański B. Stan badań nad historią nauk leśnych w Polsce Ludowej. (w) *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*. Ser. B z. 20 1971.
- ²⁴ Szymański B.: Szkolnictwo leśne w Królestwie Polskim. (w) *Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju*. Warszawa: PWN 1974.
- ²⁵ Broda J.: Lasy rządowe w Królestwie Polskim i ich gospodarze. (w) *Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego*. Warszawa: PWN 1974.
- ²⁶ Broda J.: *Zarys historii gospodarstwa leśnego w Polsce*. Warszawa: PWRiL 1988.
- ²⁷ Wroczyński R.: *Dzieje oświaty polskiej 1795-1945*. Warszawa: PWN 1980.
- ²⁸ Przytoczone dane powierzchniowe, rzecz zrozumiała, wymienione są w materiałach źródłowych w ówczesnych miarach – w milach kwadratowych, we włókach i morgach.
- ²⁹ Roczne uposażenie pieniężne (1824 r.) Nadleśniczego Leśnictwa Kampinos (woj. mazowieckie) Kajetana Bartosiewicza, b. majora Wojska Polskiego, a następnie b. prezydenta m. Łowicza (3).
- ³⁰ Jako przykład: Gabriel Ułanowski, pierwszy po utworzeniu Królestwa Polskiego nadleśniczy Leśnictwa Kampinos: w 1782 r. wstąpił do Regimentu Gwardii Pieszej Koronnej jako kadet; 18 III 1791 r. otrzymał "patent chorążego" w Regimencie Pieszym JKM; 1 VIII 1792 r. – porucznik; 16 VI 1807 r., jako kapitan, skierowany został przez dyrektora Wojny, Józefa ks. Poniatowskiego, do Dyrektora Spraw Wewnętrznych, z prośbą o zatrudnienie go w "służbie leśnej" (4).
- ³¹ W zachowanym tekście, w pkt. 2 zamiast nadleśniczych, wydrukowano – nadleśnych oraz zamiast podleśnych – podleśniczych.
- ³² Dane te przekazał autorowi pan Jerzy Kasprzycki, wybitny i znany historyk Warszawy.

Materiały źródłowe

Użyte skróty:

- AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.
APR – Archiwum Państwowe w Radomiu.
PRA – Protokoły Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego.
KRPiS – Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu.
KWM – Komisja Województwa Mazowieckiego.
ZDP – Zarząd Dóbr Państwowych.

1. AGAD PRA 3/1816.
2. AGAD KRPiS 1506.
3. AGAD KWM Akta osob. 263.
4. AGAD KWM Akta osob. U-16.
5. APR ZDP 11154.
6. APR ZDP 11513.
7. APR ZDP 11514.
8. APR ZDP 11515.
9. APR ZDP 16135.
10. **Auleitner A.**: Krótki zarys historii leśnictwa polskiego (w) Przegląd Leśniczy T.2.1877.
11. Dziennik Praw Królestwa Polskiego T.1. Warszawa 1816.
12. Dziennik Praw Królestwa Polskiego T.2. Warszawa 1816.
13. **Feliński B.**: S. Staszic jako przyrodnik (w) Stanisław Staszic, pod red. Z. Kukulskiego. Lublin 1926.
14. **Heymanowski K.**: Problematyka leśna w polskim prawodawstwie u schyłku I Rzeczypospolitej. Sylwan 1982, R. 126 nr 7.
15. **Janik M.**: Dzieje szkolnictwa polskiego z rzutem oka na jego przeszłość. Częstochowa 1924.
16. **Mochnacki M.** (opracował S. Kieniewicz): Powstanie narodu polskiego w roku 1830 i 1831. Warszawa: PIW 1984.
17. Polski Słownik Biograficzny T. 26., PAN, Ossolineum 1981.
18. Sylwan 1820 R.1.
19. Sylwan 1821 R.2.
20. Sylwan 1823 R.3.
21. Sylwan 1827 R.4.

22. Sylwan 1828 R.5.
23. Sylwan 1829 R.6.
24. Sylwan 1830 R.7.
25. Wroczyński R.: Dzieje oświaty polskiej 1795–1945. Warszawa: PWN 1980.
26. Zbiór urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych T.1. Warszawa: w Drukarni Rządowej 1818.

Summary

In virtue of the final document of the Congress of Vienna (9.VI.1815), the Congress Kingdom of Poland was formed in 1815, with the tsar of Russia at the head as its king. This state was formed on a part of territory lost by the 1st Republic in the second half of XVIIIth century¹. Among persons organizing the State authorities, count Ludwik Plater, an outstanding forester, situated high in the hierarchy of these authorities, played a fundamental role. The forestry was situated favourably, because one formed the General Administration of Government Forests. Proper activity in the field of forestry was hindered by the lack of qualified personnel. Therefore L. Plater as General Director of Government Forests, subordinated to the Minister of Incomes and Fise, submitted to him a project of establishing in Warsaw of Special School of Forestry. The King, on the motion presented to him by the Administration Council of the Kingdom (the highest administration authority), decided on 17.X.1816 the creation of mentioned School. Preparations to starting activity of the school were crowned with the statute granted to it by the Deputy of the King on 20.I.1818. In March of this year, one started the didactic activity. Professors of organized in this time University of Warsaw² made the majority of lecturers of the school. The entirety of the studies was composed of two-year "theoretical school" and two or three-year "practical school". The number of learning years in the second course was dependent on the post for which the graduated of the school was intended. At the beginning of school year 1824/25, one reorganized the school. The outbreak of national uprising in 1830, called November uprising, caused the closing down of the school at the end of 1831.

The author presents the organizational and economic situation of Polish forestry in this time, the run of efforts to create the school, its organization and principles of teaching. Questions concerning the teaching programmes and plans, the qualifications of lectures and the role of the school in Polish forestry and national culture will be presented in a separate paper.

¹ To persons which do not know the history of Poland, one should explain that it was one of the greatest countries in Europe, but in consequence of many reasons it was divided by its neighbours – Russia, Prussia and Austria – in the years 1772, 1792 and 1795 and it disappeared from the map of Europe, Temporarily, in the years 1807–1815, the Polish people was independent only in the territory of created by Napoleon Duchy of Warsaw.

² Two excellent Polish universities (in Cracow and in Vilna) were lying outside the boundaries both of created in 1815 Congress Kingdom of Poland and of mentioned Duchy of Warsaw.